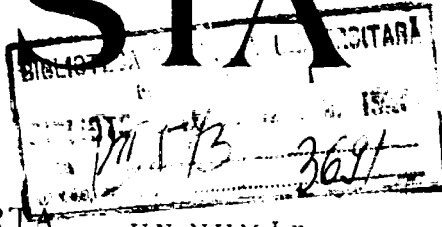

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

POLITICĂ, LITERATURĂ, ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

UN NUMĂR:
25 Bani

ABONAMENTUL:
În România un an 10 lei
„ „ „ sease luni 6 „
În toate țările uniunii poștale un an 12 „
„ „ „ „ sease luni 7 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Bulevardul Ferdinand, 55. — București

APARE ÎN FIECĂRE DUMINICĂ
CATEDRA DE ISTORIE
DIRECTOR:
CĂMILĂ RĂDULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară.

Abonamentele încep la 1 și 15 ale
fiecărei luni.

No. 1.

DUMINICĂ 12 OCTOMBRE 1908

Vol. 5.

SUMĂRUL:

NOUȚĂȚI:

Reapariția Noii Reviste Române. — Militare. — Educația estetică. — Politica externă. — Puterea sufletească. — Bibliotecile populare. — Dela universitatea din Cernăuți.

POLITICĂ:

A. D. XENOPOL: *Situația în peninsula balcanică.*
* * * *O broșură asupra politicei române.*

ȘTIINȚE SOCIALE:

C. RĂDULESCU-MOTRU. *Tirania Politicei.*

ARTĂ:

AL. TZIGARA-SAMURCAȘ. *Din Arta țaranului nostru, cu 8 ilustrații.*

TEATRU:

EUGEN PORN. *Ultimul vlăstar.*

NOUȚĂȚI

Reapariția Noii Reviste Române.

În primul număr din «Noua Revistă Română», apărut la 1 Ianuarie 1900, am arătat că scopul acestei reviste este ca, „prin cuprinsul său enciclopedic, să îmbrățișeze toate chestiunile de interes general, pentru ca viitorul să facă dintr'însa o publicațiune indispensabilă oricui ar dori să-și întemeieze o judecată imparțială asupra culturii române din secolul al „XX-lea“. Ca linie de conduită, în aceea ce privește redacția ei, am arătat iarăși, că „Noua Revistă Română“ se înfățișează publicului într'o desăvârșită neatârnavare de interesele „partidelor politice. Deschisă din principiu, tuturor scriitorilor de valoare, ea va rămâne un organ nepărtinitor, în care „cunoscătorii vor discuta, din toate punctele de vedere, chestiunile de actualitate. Rolul la care ea tinde, este de a întări, printro' activitate bine susținută, încrederea opiniei publice în judecata celor competenți; încredere atât de necesară într'un „stat democratic și din nenorocire atât de des amenințată prin „polemicile pătimașe ale presei zilnice“.

În intervalul celor doi ani, cât a apărut „Noua Revistă Română“, cred că, în ceea ce privește redacțiunea, aceste cuvinte nu au fost desmințite.

Încetarea revistei, la 1 Februarie 1902, se datorește exclusiv greutăților de editură cu care fără excepție, au de luptat toate publicațiunile românești. Publicul cititor le cunoaște în destul, pentru a mai insista asupra lor.

Astăzi, editarea publicațiunilor periodice este înleznită prin schimbările aduse de timp. Librăria română este mai bine organizată și cu mai multă grijă pentru interesele scriitorilor. Publicul, el însuși, își manifestă mai cu intensitate, și mai continuu cerințele sale intelectuale.

Această schimbare în spre bine nu este singurul motiv care mă îndeamnă să reîncep publicațiunea începută în Ianuarie 1900. Sunt și alte motive, pe cari le cred hotărâtoare.

În primul rând, este convingerea ce păstrez, că programul pe care îl îmbrățișase *Noua Revistă Română* dela început este și astăzi de o mare utilitate pentru propășirea culturii române. Revistele cari deschid discuțiunii o cale liberă, punând ca singură restricțiune, că acei ce discută să fie cinstiți și să respecte adevărul, sunt utile în ori și ce țară; dar cu deosebire în țările cu o cultură tânără. În acestea din urmă, opinia publică are nevoie de existența unor asemenea organe de publicitate, pentru a se apăra în contra a două exagerațiuni, de o potrivă de periculoase: servilismul față de cultura străină de o parte, grandomania naționalistă de altă parte.

Alături de acest motiv este apoi și următorul.

În agitațiunile cari au bătuit țara noastră în ultimii doi ani, rolul intelectualilor a fost destul de important. Este chiar de remarcat că răsvătirile țărănești din primăvara anului 1907, au fost precedate de o grevă a profesorilor universitari, și au fost puse în legătură tot timpul duratei lor cu numele studenților universitari. Pentru acest rol intelectualii au fost acuzați de o parte a opiniei publice ca agenți provocatori, și la rândul lor intelectualii s'au improvizat acuzatori ai stării actuale de lucruri din țară. Procesul acesta de fierbere socială nu este încă terminat și poate vor mai trece mulți ani până la restabilirea ordinii sociale.

Fără să voesc cătuși de puțin să aduc o învinuire intelectualilor pentru rolul care l'au avut, — probabil că nu eră cu puțință să fie altul — mărturisesc însă că manifestările lor în genere nu le pot împărtași. Clasa intelectualilor are la noi o misiune îndoită. Pe de o parte ea trebuie să deștepte în conștiința publică motive noi de progres, adică să constituie fermentul evoluțiunii sociale; iar, pe de altă parte, ea trebuie să-și înfrâneze pornirile violente ale unei conștiințe agitate, dând exemplul unei activități cumpănite, ca fond și ca formă. Intelectualii cari s'au manifestat până acum la noi, au exagerat importanța primului punct din programul misiunii lor în dauna celui de al doilea. Prin acest fapt ei au făcut pe mulți dintre acei ce nu s'au manifestat, să regrete urbanitatea și logica care continuă să fie practicate în publicațiunile țărilor străine, deși știut este că și în țările aceste străine se întâmplă momente de agitație, și încă mai serioase ca la noi.

Noua Revistă Română este venită să ofere acestor doritori de o activitate mai cumpănată ocaziunea să-și exprime părerile asupra tuturor chestiunilor de actualitate.

Neschimbată, în aceia ce privește direcțiunea și natura articolelor ce va publica, *Noua Revistă Română* se prezintă totuși într-o formă ceva diferită, de cum a fost la început.

Ea va apare de aci înainte săptămânal în loc de bimensual; va avea un volum mai redus, și în consecință și un preț mai mic.

Aceste schimbări sunt introduse cu scopul de a înlesni cât se poate mai mult răspândirea revistei.

Articolele mai întinse, cu deosebire cele referitoare la științele morale și sociale, care nu se pot publica, din cauza dimensiunii lor, în *Noua Revistă Română*, își pot găsi locul în *Studiile filosofice*; o publicațiune care va continua să apară sub aceiași direcțiune ca până acum.

Ambele reviste sunt menite să se completeze: *Studiile filosofice*, ca revistă de specializare; *Noua Revistă Română*, ca revistă de popularizare.

Înainte de a termina, mă simt dator să adaug câteva cuvinte în chestiunea direcțiunii politice a *Noii Reviste Române*, chestiune în care am fost pus direct în cauză de către o parte a presei noastre zilnice.

Noua Revistă Română se prezintă acum, ca și la prima ei aparițiune, într-o desăvârșită neatârănare de interesele partidelor politice.

Prin aceasta înțeleg două lucruri:

Întâi, că existența acestei reviste nu este datorită intereselor de partid;

și al doilea, că participarea mea la viața politică nu-mi ridică îndatorirea de a primi cu imparțialitate colaborarea tuturor scriitorilor competenți, chiar când părerile acestor scriitori vor fi în desacord cu părerile mele personale.

Noua Revistă Română, deși va cuprinde articole politice, nu va fi o revistă de propagandă electorală. Ea va fi, înainte de toate, o revistă pusă în serviciul culturii române, și ca atare nu va avea ocaziunea de a fi absorbită de interese personale și de interese de partid.

C. RĂDULESCU-MOTRU.

Profesor la Universitatea din București.

* * *

Militare.

Cum știrile de război sunt oareși-cum în aerul ce respirăm, scrierea lui H. Delbrück, *Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte*. (I. Theil. Das Alterthum; II Theil. Die Germanen; III Theil. Das Mittelalter. Berlin 1907.) se impune atențiunii tuturor oamenilor politici și a tuturor oamenilor culti în genere. Scrierea lui Delbrück nu ajunge decât până la timpurile moderne; cu toate acestea, observațiunile și concluziunile ei pot fi uneori aplicate direct și asupra eventualului război din peninsula balcanică. Astfel sunt foarte interesante considerațiunile prin care Delbrück explică succesul Elinilor vechi contra Perșilor la Marathon: avantajele unei armate cu moralul întărit prin conștiința datoriei cetățenești contra unei armate care își păstrează coeziunea numai grație fricei. Cu deosebire interesante sunt apoi considerațiunile lui Delbrück asupra tacticei întrebuintate de Pericle în războiul peloponez, tactică ce avea de scop a aduce pe vrăjmaș la sleire prin atacuri repetate, și care se poate repeta și acum (de mulți ani chiar a și început) între neamurile ce locuiesc Macedonia; și considerațiunile prin care se explică superioritatea organizării militare romane. Traducem din acestea din urmă pe cele mai caracteristice:

«Superioritatea militară a Romanilor consista în organizarea armatei ca totalitate, care permitea să se concentreze mase mari de oameni într'un singur punct, să se miște în ordine, și să fie bine îngrijită. Galii erau inferiori Romanilor; nu fiind că Galii erau fricoși, din potrivă ei în privința curajului erau poate superiori Romanilor; nici fiindcă ei erau mai puțini, ci fiindcă mulțimea lor rămânea neputincioasă, neputându-se mișca în ordine cum se mișca mulțimea armată a Romanilor. Cultura romană învinsese popoarele sălbatice, fiindcă arta de a face

o mulțime armată să se miște în ordine, este o artă grea, care nu o poate săvârși decât o cultură înaintată. Sălbaticii sunt neputincioși să dobândească asemenea artă. Armata romană nu era numai masă, ci era o masă organizată, adică un organism cu multiple elemente și cu toate acestea cu o viață unitară. Toate elementele armatei romane se țineau împreună și se complectau», etc.

Aceste considerațiuni aplicate la un eventual război dintre Turci și Bulgari, poate explică multe succese neașteptate.

În scrierea lui Delbrück merită o deosebită atențiune și critica, întreprinsă de dânsul, pentru aprecierea numărului de soldați cari au luat parte la diferite războaie. Astfel după Delbrück în războiul Elenilor cu Perșii n'au luat parte la luptă decât 60 — 80,000 oameni, dintre cari soldați armați 25,000. Să știe că cifra dată de Erodot să ridică la patru milioane! Fantasia istoricului elin a ridicat dar numărul într'un chip exagerat. Tot fantastic îl găsește Delbrück și pe Cesar, în evaluarea numărului din armatele adversare.

Și aceste considerațiuni pot fi de actualitate în momentele de față. Între argumentele de izbândă ale viitorilor combatanți joacă un mare rol în prima linie și numărul.

Așteptăm cu mult interes ultima parte a scrierii lui H. Delbrück care se va ocupa de arta războiului în timpurile cele mai din urmă.

* * *

Educația estetică.

În ultimul număr din *Revue Pédagogique*, găsim o dată de seamă a congresului pentru Arta în școală, ținut vara aceasta la Lille. Au luat parte 1600 congresiști: profesori de toate gradele, artiști, comercianți, industriași.

S'a desbătut problema educației artistice sub toate aspectele ei.

Printre hotărârile luate, cităm următoarele: învățământul artistic în școală să nu fie un învățământ sec, predat după manuale ci elevii să fie duși în mijlocul naturii și să li se arate frumusețile ei.

Să fie duși în fața edificiilor frumoase din orașul și provincia lor.

Clasele să fie împodobite cu reproduceri după tablourile și sculpturile celebre.

Împrejurul școlilor să se facă și să se întrețină grădini.

Apoi elevii să fie duși la spectacole, să fie puși să joace ei înșiși piese ce le convin. În fiecare școală, pe lângă muzica vocală să se predea și muzica instrumentală. De asemenea să se predea în mod sistematic o gimnastică destinată să înfrumusețeze corpul elevilor.

Pentru a înlesni răspândirea învățământului artistic în școală, congresul a mai hotărît să intereseze în acest scop opinia publică, căci cu concursul inițiativei private se va ajunge mai lesne la rezultatul dorit.

Dar, asupra problemei artei în școală, desbătută și la noi într'o serie de articole publicate în revista *Viața Nouă* a d-lui Ovid Densusișianu, vom reveni mai pe larg în numerile viitoare.

* * *

Politica externă.

În Italia a început o mișcare puternică împotriva Austriei. Deocamdată mișcarea e îndreptată contra ministrului de externe Tittoni, care e acuzat că a îngăduit Austriei anexarea Bosniei și Herțegovinei fără să obțină vre-o compensație pentru Italia.

În ultimul număr al ziarului *Il Nuovo Giornale* din Florența, cunoscutul sociolog Scipio Sighele, publică un articol violent la adresa lui Tittoni din care extragem următoarele rânduri: «Cu adâncă părere de rău ne gândim la ceea ce o diplomație abilă ar fi putut pretinde și obține dela Austria în această oră turbure a politicei internaționale.

«In fața realității triste și umilitoare în care ne-a lăsat insuficiența diplomației noastre, vreau să sper că se va ridică opinia publică și va sili Camera să gonească delat ministrul de externe pe un om care vorbește englezește, cugetă nemțește și nu are decât numele italianesc».

Puterea sufletească.

Din scrierea d-lui Rădulescu-Motru, *Puterea sufletească*, se află sub presă și va apare la sfârșitul lunii Octombrie vol. II care se ocupă de mecanismul actului voluntar și caracter. Până la sfârșitul lunii Decembrie va apare și vol. III.

Bibliotecile populare.

Inc. p. să se înmulțească și la noi. Pe lângă *Biblioteca pentru toți*, îmbogățită în ultimul timp și ca număr și ca valoare, au mai apărut *Biblioteca Minervei*, *Biblioteca Socce*, *Biblioteca Românească enciclopedică* și *Biblioteca Sfetea*.

Biblioteca Minervei a dat până acum câteva traduceri și ca opere originale «Proza literară a lui Eminescu» și Poeziile lui (H. Popoviți, publicate de el sub pseudonimul de Th. Robeanu. Proza literară a lui Eminescu putea fi amânată pentru mai târziu, deoarece se găsește și în alte ediții ieftine. Poeziile lui Popoviți n'au nici o valoare.

Biblioteca Socce pare că încetase, deși la primele numere. Numărul 6 însă, cuprinzând «Poezii alese» de V. Alexandri probează că s'a ajuns la o mai bună înțelegere a scopului urmărit de o bibliotecă de popularizare. Se dau din vasta activitate a lui Alexandri cele mai frumoase bucăți. Tipar îngrijit, pagini numeroase pe un preț destul de mic (0,95) și o prefață care justifică bine volumul.

Biblioteca românească enciclopedică, apărută tot în editura Socce, pare a nu fi pornit pe drum bun, dat fiind că a început cu scrieri și autori prea puțin cunoscuți (Corneliu Moldoveanu? Dragoslav?) Programul bibliotecii este însă bun și de exacta lui îndeplinire depinde succesul.

Biblioteca Sfetea, afară de numărul conservat poeziei din vremea războiului (nepoetice poezie), a dat scrieri de merit și bineșor editate.

Dela universitatea din Cernăuți.

Die feierliche Inauguration des Rektors der K. K. Franz Josephs-Universität in Czernowitz für das Studienjahr 1905/1907 am 2 Dezember 1906. Czernowitz 1906. Selbstverlag der K. K. Universität, 66 pag. (K. Eckhardtische K. K. Universitäts-Buchdruckerei [I. Mucha]).

Darea de seamă, rostită de Rectorul universității din Cernăuți, Profesorul Dr Herzberg-Fraenkel, conține în primul loc două necroloage: al baronului Karl de Lemayer, vice-președinte al tribunalului administrativ, doctor în drept *honoris causa* al universității din Cernăuți pentru meritele pe cari și le-a dobândit întru organizarea ei, și al fostului profesor de istorie Dr Ferdinand Ziegler de Blumenthal. Se înregistrează în urmă retragerea la pensie a profesorului Dr Handl, dela catedra de fizică, a profesorului Dr Richard Pribzam, dela catedra de chimie și a profesorului Dr Ioan Sbiera, dela catedra de limba și literatura română. În locurile vacante au fost numiți: Dr Michael Radacovic, la catedra de fizică matematică; Dr Friedrich Czapek, la catedra de botanică; Dr Josef Götler cavalier de Armingen, la catedra de fizică, profesor extraordinar; Dr Sextil Pușcariu, la catedra de limba și literatura română, profesor extraordinar; profesorul extraordinar de matematică Dr Robert Daublebsky a fost numit profesor ordinar; Dr Constantin Isopescu-Grecul, consilier de tribunal, a fost admis ca docent privat pentru dreptul și procedura penală austriacă. În fine cuvântarea mai conține amănunte asupra numirilor făcute la institutele universitare, la biblioteca universității, decorațiunile pe cari le-au dobândit, în cursul anului, profesorii universității, funcțiunile cu cari au fost onorați în afară de universitate (Dr. Theodor Tarnawski, membru în consiliul școlar al Bucovinei, Dr. Stephan Smal-Stocki, membru în consiliul cultural al provinciei, Dr. Mathias Frieswagner, președinte al comisiunii pentru culegerea și publicarea poeziilor populare românești din Bucovina; Dr. Wladimir Milkowicz, membru al comisiunii centrale imperio-regale pentru monu-

mentele artistice și istorice); Dr. Isidor Hilberg președinte și Dr. Rudolf Scharizer vice-președinte al comisiunii însărcinate cu examenul de capacitate al profesorilor secundari). Biblioteca universității dispune de 177.000 volume, biblioteca facultății de teologie 10.000 volume. Cursurile universitare populare, în număr de 9, au reclamat 30 ore și au fost frecventate de 426 auditori, recrutați, în cea mai mare parte, din pătura de mijloc. Prima serie de cursuri au fost făcute în lunile Octombrie, Noembrie și Decembrie, a doua în lunile Ianuarie, Februarie și Martie. S'au pus în serviciul acestor cursuri populare 5 profesori dela facultatea de drept și 4 dela facultatea de filosofie. Subvențiunea pe care a acordat-o statul acestor cursuri, va face cu puțința ca, pe viitor, ele să capete o bază mai largă și mai solidă. Din fondul de ajutor al universității s'au dat ajutoare unor studenți sărăcuți și săraci în sumă de 26.224 cor. Cele 32 locuri ale «Căminului studenților» au fost ocupate. La 1 Noembrie s'a înființat o «Masă academică», grație unor donațiuni ale marelui proprietar A. Marcu Fischer — 20.000 coroane — și ale d-lui D-r. Hermann Fischer — 5.000 coroane; grație acestui fond se vor putea hrăni, în mod gratuit, mai mulți studenți lipsiți de mijloace. — Un fost student al facultății de drept, Heinrich Bursyn, anscultant la tribunal, care și trecuse toate examenele cu distincțiune, a fost promovat la gradul de doctor în drept sub auspiciile împăratului. Profesorul D-r. Emilian Wojucki, primul doctor în teologie al universității din Cernăuți, și-a serbat jubileul de 25 ani dela promovare. Rectorul sfârșește cuvântarea sa arătând creșterea continuă a numărului studenților, insuficiența localului și lipsa unor catedre, mai ales la facultatea de filozofie. Statistica ultimului semestru (vara 1906) arată un număr de 679 studenți, dintre cari 63 femei. La facultatea de teologie au fost 89 studenți ordinari și 1 extraordinar; la facultatea de drept 338 studenți ordinari, 25 extraordinari și 6 ospitanți; la facultatea de filozofie 133 studenți ordinari, 63 extraordinari, 16 la farmacie și 8 ospitanți. 552 studenți au fost din Bucovina, 108 din Galiția, 5 din Austria de jos, 2 din Austria de sus, 2 din Bohemia, 2 din Silezia, 2 din Moravia, 19 din Ungaria și Transilvania, 2 din Bosnia, 8 din România, 1 din Anglia, 1 din Franța, 1 din Rusia, 1 din Turcia, 3 din Bulgaria. Intrebați asupra limbei materne, 220 studenți au arătat pe cea germană, 1 ungară, 187 română, 131 ruteană, 30 polonă, 3 cehă, 8 sârbească, 11 rusească, 3 armenească, 4 bulgăreacă, 1 engleză, 1 franceză. După religie au fost: 231 greco-orientali, 3 armeno-orientali, 86 romano-catolici, 47 greco-catolici, 10 armeno-catolici, 24 protestanți, 278 mozaici. — 197 studenți au fost scutiți de plata taxelor; 36 au plătit taxa numai pe jumătate; 42 au fost bursieri. Împărțiți după anii de curs au fost la facultatea de teologie: 29 studenți în anul întâiu, 33 în al doilea, 19 în anul al treilea și 18 în anul al patrulea = 89; la facultatea de drept: 101 în anul întâiu, 117 în anul al doilea, 59 în anul al treilea și 61 în anul al patrulea = 338; la facultatea de filosofie: 23 în anul întâiu, 38 în anul al doilea, 38 în anul al treilea, și 34 în anul al patrulea = 133. — Cursurile au fost făcute în semestrul acesta la facultatea de teologie de 11 profesori (33 cursuri în 92 ore, săptămânale) la facultatea de drept de 13 profesori (29 cursuri în 100 ore săptămânale), și la facultate de filosofie 25 profesori (62 cursuri în 206 ore săptămânale).

În cursul anului 1905/6 au fost promovați 3 doctori în teologie, 39 doctori în drept și 1 doctor în filozofie.

Anexa raportului conține cuvântarea inaugurală a rectorului nou ales, Profesor Dr. Eugen Ehrlich: Faptele dreptului uzual.

H.

* * *

În numărul viitor vom publica o scrisoare a d-lui N. Pandelea asupra dramei domniei-sale: Ultimul Vlăstar.

POLITICĂ

SITUAȚIA ÎN PENINSULA BALCANICĂ

Interesele politice s'au complicat așa de rău în peninsula de la sudul țării noastre, încât nu știm zău dacă nodul Gordian pe care învălmășeala lor îl strânge tot mai mult în fiecare zi, va putea fi deslegat altfel decât prin tășul săbiei.

Toată mișcarea aceasta de răsculare a tuturor popoarelor balcanice contra stării de lucruri existentă a pornit de la proclamarea constituției în imperiul Otoman. Mărturisim că nu am împărtășit niciodată inflăcărea ce a cuprins presa Europei întregi la auzul revoluției pașnice, care a substituit un guvern legal aceluia despotic al Sultanilor. Și nu am împărtășit acea inflăcărare din motivul, că noi nu credem ca un regim constituțional să fie cu putință la popoarele musulmane, căci la ele, ceeace se opune unui atare regim nu sunt principiile politice, ci niște alte elemente mult mai adânci, anume religia și mai ales moravurile. Pe când gazetarii din toată lumea rămâneau uimiți dinaintea tablourilor gazetelor ilustrate cari reprezentau turcoaiicele apărând în public fără voal, noi eram convinși că aici nu poate fi decât efectul unei supraexcitări momentane, care se va liniști în curând, așa că moravurile vor lua imperiul cuvenit lor ca stâncă de temelie a oricărei societăți omenești.

Înțelegem ca o reformă politică sau juridică să schimbe regimul în aceste sfere ale faptelor omenești; dar de când e lumea nu s'a văzut ca moravurile unui popor sau a unei rase de oameni să se schimbe de azi pe mâine prin proclamarea pe hârtie a unor principii noi de ocărnuire.

Nu cumva oare se crede că și poligamia va putea fi înlăturată și că Sultanul va renunța, de dragul constituției, la rolul său de calif, și, zău, noi nu înțelegem cum se poate închipui un *Calif constituțional!*

Principiile constituționale sunt cu neputință de introdus în sfera de gândire Otomană, din cauză că rasa Turcilor se opune la aplicarea lor.

Ideea constituțională e bazată pe dreptate și Turcul nu cunoaște decât puterea.

Dacă proclamarea constituției a găsit un răsunet atât de mare în Turcia, lucrul e foarte explicabil, de oarece majoritatea locuitorilor, chiar în redusa Turcie europeană de astăzi, — locuitori cari sunt de altă rasă decât Turcii anume: Armeni, Greci, Aromâni, Sârbi, Bulgari etc. — aveau interes a trăi sub noua formă de guvern.

Proclamarea constituției în Turcia nu este opera Turcilor propriu ziși ci a supușilor de altă rasă și religie, decât ei. Să nu ne mirăm că s'a găsit și între Turci un partid, acel așa numiților Tineri Turci, cari să îmbrățișeze ideea constituțională; căci noi suntem siguri că cele mai multe din elementele otomane ale partidului constituțional din Turcia nu sunt adevărați Turci ci niște încrucișări mai mult sau mai puțin ancestrale. Turcii adevărați nu pot să se uite decât în chip pieziș la jucăria constituției și mai ales în ce pri-

vește atingerea moravurilor și a religiei musulmane, va fi foarte greu ca ele să fie prefăcute așa încât să se împace cu viața civilizată apusană, a căreia rostire politică supremă este tocmai viața constituțională.

Dar se uită un lucru foarte de seamă: anume că Sultanul este califul nu numai al turcilor, ci al tuturor musulmanilor de pe pământ. Cum ar îndrăzni el bunăoară să se atingă — pentru a nu vorbi de altceva — de principiul că femeile nu pot să-și arate fața decât părinților sau bărbaților lor.

Dacă Sultanul ar căuta să impună moda cea nouă atât de laudată azi, ca femeile să numai iasă îmbrăcate pe stradă, chiar dacă am presupune că o dispoziție de acest fel ar fi respectată în Turcia — cea constituțională! — încă sultanul ar riscă să-și compromită autoritatea lui de calif la toți Mahometanii ce sânt în afară de împărăția lui, și pe comunitatea cărora de gândire se mai reazămă încă azi puterea șubredă a Turciei europene.

Ce înseamnă deci proclamarea constituției în Turcia? Este o revoluție — într'adevăr pașnică — a supușilor ne-Turci contra regimului turcesc; este distrugerea acestui regim însăși, și deci distrugerea statului otoman, care până acuma nu a putut fi decât îngustat mereu în întinderea și puterea lui, dar care prin constituția căpătată a primit într'adevăr lovitura de moarte.

* * *

Statele înconjurătoare Turciei au înțeles prea bine că proclamarea constituției nu însemnă o întărire a organizării acestui stat, ci din contra învederează o slăbire a lui; încât aici atingem cu mâna deosebirea între modul de a vedea al ziaristilor ideologi și acel al capetelor politice sănătoase. Se pretindea, nu știm cu ce motiv, că proclamarea constituției va aduce numai decât pacificarea Macedoniei, ca și când o schimbare a regimului intern în modul de ocărnuire otomană, ar putea stinge ca prin minune poftelile popoarelor apropiate de Macedonia de a sfâși această țară, pentru a o trage fiecare în partea sa. Așa de bine judecau acei ce cugetau astfel, că în locul sfâșierii Macedoniei s'a ivit o chestie mult mai mare, aceea a sfâșierii Turciei însăși; căci într'adevăr ce înseamnă altceva proclamarea nea-târării Bulgariei, aceea a unirii Cretei cu Grecia și încorporarea Bosniei și Herțegovinei de către Austria, decât o nouă împărțire a Poloniei, pusă în aplicare pe Corpul imperiului otoman? Dacă întrunim aceste atacuri exterioare cu acel intern al substituirii unui regim străin de firea otomanilor în locul aceluia ce decurge din constituirea mintală a rasei poporului domnitor, atunci vom putea înțelege că Turcia trece prin momentele cele mai grave ale existenței ei de până acum, și nu pare a mai fi îndepărtat momentul când se va putea pune pe zidurile Constantinopolului inscripția, pe care o pusesse Cromwel pe casa parlamentului desființat de el: „*Baracă de vânzare*“.

* * *

Să cercetăm acum poziția celor trei puteri interesate direct în despoierea Turciei:

Bulgaria nutrește de mult ideea de a se sustrage de sub stăpânirea otomană. Ea sfâșiase de mult tratatul

din Berlin, anume când încorporase Rumelia orientală. Numai diplomații deprinși de a privi în viitor numai la lucruri de mâne și a-și aduce aminte din trecut mai mult de ziua de ieri, pot să atribue proclamarea neatârării ofensei adusă reprezentantului Bulgariei din Constantinopol prin nepoftirea lui la un prânz diplomatic. Bulgarii însă au fost oameni cuminți; s'au folosit de prilejul pe care întâmplarea l'a adus sub mâna lor, slăbirea Turciei prin proclamarea constituției, — pentru a realiza visul ce-l hrănesc de atâta timp, proclamarea neatârării lor. Se vorbea deunăzi de un războiu iminent, de intrarea Turcilor în Bulgaria. Noi credem că război nu va fi, căci Turcii se simt prea slabi pentru a lupta cu Bulgarii, cari chiar dacă nu vor fi ajutați pe față de Guvernul rusesc, ale cărui organe desaproba chiar proclamarea neatârării, vor primi, desigur, sprijin de voluntari și de bani dela comitetele panslaviste din Rusia. Chiar dacă într'un războiu Bulgaria ar fi bătută, încă Europa se va interpune la încheierea păcii pentru ca învinsul să nu fie lovit, cum a făcut-o, sunt câțiva ani, când Turcia a zdrobit pe Greci, cari credeau probabil că însușirea cea mai bună a militarului este de a reînvia eroizmul vestitorului dela Marathon. Dacă din contră Bulgarii ar învinge pe Turci, ceea ce nu este absolut exclus fiind dată buna organizare militară a tânărului stat, înflăcărarea nemai pomenită ce a cuprins pe toți Bulgarii la o cotitură atât de năprasnică a vieții lor politice și ajutorul lor moral și material ce-l vor primi dela cei 158 milioane de Slavi din Europa; atunci chestia devine de tot gravă, căci Constantinopole ar amenința să devie și prin faptă nu numai prin nume *Țarigrad*, orașul țarului, bulgăresc bineînțeles, care s'a și intitulat nu țarul Bulgariei ci, imitând pe Ruși *țarul tuturor Bulgarilor*.

În această titulatură s'a văzut o amenințare și la adresa Românilor, căci se știe de mult că Bulgarii se uită cu un ochiu râvnitor asupra Dobrogei, cu toate că noi în pasivitatea absolută a vieții noastre politice nu ne gândim niciodată că 100.000 de Români trăesc peste Dunăre în Bulgaria și 200.000 în Serbia. Nu-i vorba, spiritele la noi s'au mai liniștit când au văzut că în proclamația neatârării bulgărești, țarul tuturor Bulgarilor a amintit cu recunoștință partea pe care Români, cu viteazul lor rege în frunte, au luat-o la eliberarea Bulgariei. Noi credem că lumea se înșală asupra acestei manopore politice, Bulgarii temându-se ca Români să nu facă cumva cauză comună cu Turcii au căutat să ne adoarmă prin câteva cuvinte *bine simțite*. Și suntem doar așa de ușor de adormit, de oarece dormim mereu și nici măcar cutremurul cumplit ce zgudue acum Europa orientală nu este în stare să ne deștepte.

* * *

Alipirea Cretei la Grecia este iarăși un plan de foarte mult timp hrănit de Greci și pe care numai diplomația europeană, a căreia țintă supremă este de a împăcă lucrurile de azi pe mâine, a căutat să-l împedice în realizarea lui, și eră firesc lucru ca Grecii să se folosească de emanciparea Bulgariei pentru a dobândi și ei o *compensare* politică care să le întărească statul în întindere, pe cât se întărește Bulgaria în chip mo-

ral. Nu știm cum este privită anexarea Cretei în gândul mai ascuns al Turcilor. Se așteaptă ei la o alianță cu Grecia contra Bulgariei, a căreia creștere în rază și putere nu poate conveni Greciei, tot din punctul de vedere al Macedoniei la care să nu credem că Grecii pot renunța în urma anexării Cretei? Din contra, apetitul vine mâncând, zice francezul, în cât după toate probabilitățile, poftele Greciei asupra Macedoniei și deci jertfirea Aromânilor cuțitului grecesc nu se vor încheea cu anexarea Cretei.

* * *

Să venim acum însă la o chestie care pe Români îi interesează într'un grad poate și mai înalt decât chiar neatârarea Bulgariei, anume anexarea Bosniei și Herțegovinei la Austria. Se va mira poate cineva, despre legătura ce o vedem între alipirea celor două provincii turcești către monarhia Habsburgică cu interesele românești; însă în curând lucrul se va limpezi.

Tratatele internaționale sunt niște simple jucării, menite a face pe copil să tacă un moment din plânsul lui, Nimeni nu le ia în serios și mai ales acei ce le-au încheiat. Ele sunt sfâșiate puțini ani după subsemnarea lor și peste câțva timp nu mai rămân din ele decât pergamentele păstrate în arhivele ministerelor străine. Tratatul de Berlin a împărțit și el soarta înaintemergătoarelor lui, și a fost și el rupt în bucăți de toți acei ce au putut-o face. Între puterile cari se întrec acum a-l nesocoti este și una din principalele ei subsemnătoare Austro-Ungaria. Mai întâi că nu prea se înțelege motivul care a făcut pe diplomații din Berlin să dea Austriei spre *administrare* Bosnia și Herțegovina afară decât dacă privim lucrul tot din punct de vedere a-l *compensării*, pentru autonomia și ridicarea Bulgariei cea câștigată de Ruși, și pentru care s'a mai dat o altă *compensare* și Angliei: Insula Cypru.

Acum însă Austro-Ungaria folosindu-se de slăbiciunea Turciei provenită din proclamarea constituției, calcă nu numai tratatul din Berlin, dar și o convenție specială încheiată între ea și Turcia prin care declară că va respecta totdeauna dreptul de suveranitate a-l Sultanului asupra provinciilor numai cât vor fi *administrate* de ea.

Anexarea Bosniei și Herțegovinei nu este o urmare a proclamării independenței Bulgariei, cu toate că bineînțeles Austria prin această măsură face, cum zice francezul, cu o piatră două lovituri. Această anexare este o urmare directă a proclamării constituției Turcești, căci fiecare provincie a Turciei urmând să fie reprezentată în parlamentul turcesc, eră natural ca și Bosnia și Herțegovina, care fac parte întregitoare din monarhia otomană, să fie și ele reprezentate în parlamentul din Constantinopole. Iși închipue cineva ce încurcături fenomenale ar fi izvorât din astfel de condominiuni de fapt din partea Austriei, de drept din partea Turciei. Pentru a tăia chiar puțința unei asemenea eventualități, Austria s'a hotărât a-și da pe față planul de mult hrănit al întinderii granițelor ei pe seama imperiului otoman, pe care s'a deprins a-l despoia fără război precum a făcut în 1775 cu luarea Bucovinei și precum a făcut în 1878 cu începutul răpirii Bosniei și Herțegovinei.

Procedarea Austriei, a supărat însă de moarte pe Sârbi

și după cum se vede și pe Muntenegreni. Ei nu pot îngădui ca Austria să mai înglobeze încă în împărăția ei o masă de Sârbi, după acei pe care-i stăpânește până acum. Dacă războiul între Bulgaria și Turcia nu pare probabil, acela între mica Serbie și marea împărăție Habsburgică nu ar fi de loc greu de admis. Că Sârbii vor fi zdrobiți nu rămâne nici o îndoială; dar cel puțin vor sili pe Austria să adauge și nedreptatea Serbici la aceia a răpirii și nu vor îngădui, acest lucru fără vărsare de sânge cum au îngăduit din nenorocire Românii în veacul trecut, când nici un oștean nu mai rășărea din tot întinsul țării lor cea istovită, așa că Austria a putut să pună mâna pe Bucovina cheltuind numai câțiva bani pentru bacșișurile dregătorilor Turci, pe când pământul între popoare se păstrează și se ia cu sânge!

Serbia, bine înțeles, urmărește și ea nu numai cât împiedicarea Austriei de a preface într'un soi de legalitate situația ei nelămurită din Bosnia. Ea mai urmărește și o chestie de *compensare* la sporirea de putere a Bulgariei și la creșterea de putere a Greciei. Compensare deci pentru Austria; compensare pentru Serbia (asupra aceleiași bucăți de pământ); compensare pentru Grecia. Creșterea de putere a Bulgariei.

Dar noi Românii, ce facem?

* * *

Este evident, dacă mai avem în noi un pic de simț politic adevărat, adecă de simț care se referă la puterea noastră ca stat, că nu putem rămâne în desăvârșită nelucrare și în iubita și mult lăudată noastră neutralitate, față cu sporirea de putere a Bulgariei, a Greciei și a Austriei, căci Serbia, cu tot dreptul ei, va fi sacrificată.

Și nouă ne trebuie o compensare, căci a stă cu mânele încrucișate pentru a merita numai din partea Europei epitetul frumos și sunător de națiune de ordine, de stat cuminte, de guvern înțelept, aceasta nu înseamnă absolut nimic; *în politică nu se lucrează cu vorbe decât pentru a se ajunge la fapte și trebuie bine luat seama de pus mâna pe ele atunci când norocul și le va aduce pe tîpsie.*

Ce compensare ni se poate da, și dela cine putem s'o cerem? Evident că nu dela Greci, cu cari nu ne atingem, decât prin nenorocitul nostru vlăstar al Aromânilor, asupra căruia însă puterea noastră politică nu se poate întinde niciodată.

Tot atât de puțin putem cere o compensare dela Bulgari, întrucât câștigul lor e numai moral.

Dela Austria, stau însă lucrurile altfel. Ea câștigă *material* și în chip *nedrept*; își întinde puterea asupra unor țări asupra cărora nu poate invoca nici dreptul (?) armelor. E o sporire de teritoriu în plină pace și fără nici cea mai mică îndreptățire. E o despoiere curată și fără vorbe a Turciei.

Noi putem și avem tot dreptul de a cere dela Austria o compensare, cu atât mai mult că prin ea s'ar stânji și o nedreptate seculară, și atunci am privi fără nici o durere la sporirea de puteri a împărăției vecine.

In schimb pentru Bosnia și Herțegovina, pe care Austria o cer fără nici un drept dela Turci, să ne restituie nouă Bucovina pe care o dețin iarăși fără

nici un drept dela Moldova și pe când Austria nu poate invoca nici chestia națională, nici revendicarea propriului teritoriu și cu toate aceste întinde mâna asupra Bosniei și Herțegovinei, noi Românii putem să invocăm și naționalități identice și reintregirea fostului nostru cuprins, pentru a cere Bucovina.

Punem de o camdată această problemă în dezbaterea presei nu numai a noastră, dar a lumii întregi. După ce vom vedea ce gândiri organele publică asupra ei, vom atinge dezbaterea politiceii noastre exterioare.

A. D. XENOPOL.

O BROȘURĂ ASUPRA POLITICEII ROMÂNE

Domnul Toma Dragu, fostul judecător supleant la Tribunalul de Vlașca, unde s'a instruit afacerea Vasile M. Kogălniceanu, în timpul revoltelor țărănești de anul trecut, publică o broșură în limba franceză sub titlu: *La politique roumaine après les troubles agraires de 1907. L'affaire Kogalniceanu.*¹⁾

Conținutul broșurei în mare parte nu este nou; el a mai fost publicat prin jurnalul *Adevărul*, cu ocazia demisiunii d-lui Dragu din magistratură. Totuși asupra acestui conținut este bine să revenim, fiindcă el are valoare de document pentru cunoașterea culturii timpului nostru.

D-l Toma Dragu este apoi doctor în drept dela Facultatea din Paris, autorul unei serioase teze de doctorat, profesor liber de drept penal la Universitatea din București și fost magistrat; prin urmare, manifestarea sa publicistică de acum nu poate fi pur și simplu trecută sub tăcere.

Broșura d-lui Dragu este interesantă din două puncte de vedere. Ea cuprinde, mai întâi, afirmarea unor fapte care pun într'o tristă lumină practica justiției într'un tribunal al țarei, chemat să decidă într'o afacere de cea mai mare importanță; și, al doilea, ea cuprinde considerațiuni generale prin care autorul încearcă să-și explice posibilitatea acestor fapte.

În calitate de judecător supleant la tribunalul din Giurgiu, d-l Dragu a fost chemat să se pronunțe asupra culpabilității d-lui Vasile M. Kogălniceanu, acuzat de a fi fost agentul provocator al turburărilor țărănești. Cu convingerea formată din studierea probelor pe cari le cuprindeă dosarul afacerii, d-l Dragu s'a pronunțat pentru nevinovăția d-lui Kogălniceanu. Ministrul de justiție însă, sub influența politiceii de partid, a căutat să influențeze asupra magistratului pentru a-l face să revină asupra convingerii sale exprimate. D-l Dragu protestează, se indignează; și mai bine decât să-și calce pe conștiință, preferă să demisioneze din magistratură. Acestea sunt faptele. Dacă ele sunt adevărate, atunci istorisirea lor nu poate fi decât spre lauda d-lui Dragu, și bine a făcut dânsul că le-a dat publicității. Istoriși-

1). Préface de Mony Sabin. Paris E. Cornély. 1908.

rea acestor fapte constituie o lecțiune de înaltă morală politică: dacă ele sunt adevărate, negreșit.

Accasta în privința faptelor cuprinse în broșură.

D-l Dragu nu se mărginește însă la ele, ci caută în acelaș timp, să-și explice, cauza revoltelor țărănești și motivele cari au determinat pe ministru să-l influențeze, Pentru această parte, broșura d-lui Dragu merită mai puține laude, dar în schimb este cu atât mai interesantă. Ea dezvăluie, date fiind titlurile și pozițiunea autorului, o mentalitate extrem de simplistă în judecarea și explicarea ultimelor evenimente petrecute în țara noastră. Ne-am fi așteptat să găsim la autorul broșurei, doctor în drept, fost magistrat! — o argumentare mai solidă și mai în acord cu știința dreptului. Mărturisim că am fost înșelați în așteptările noastre. Un om cult, chiar când se trage direct din pătura țărănească, cum declară d-l Dragu că este cazul său, nu este obligat să continue judecata simplistă a țaranului, când vrea să explice cauzele evenimentelor politice și sociale. Judecata țaranului este, probabil, sinceră, dar în mare parte eronată; judecata omului cult trebuie să fie și sinceră și justă. Așa am fi așteptat să fie și judecata d-lui Dragu. Ne-am înșelat; și regretăm din tot sufletul.

Pentru autorul broșurei: «Domnia regelui Carol I a adus ruina complectă a cinci milioane de locuitori din cele șapte milioane care populează România de astăzi»; «toată suflarea românească n'are nici o simpatie pentru regele Carol»; «Ion Brătianu, întemeietorul partidului liberal, a cumpărat îngăduința Regelui dându-i apanaje» «partidele politice, fără deosebire, sunt învoite între dânsule, ca să-și împartă bugetul și să înșele poporul condamnat singur să supoarte greutățile,» etc. Aceste sunt unele din afirmările d-lui Dragu; după ele se poate judecă restul. Mântuirea țarei românești nu poate veni decât dela acci neînregimentați în partidele politice, dela democrați adevărați... ca d. Vasile M. Kogălniceanu și d. Dragu însuși. Mijloacele, prin care acești democrați vor face fericirea țarei, nu ni se fac cunoscute. Probabil că la acestea s'a gândit și mai puțin d. Dragu. Important a fost pentru dânsul să-și verse focul ce are pe inimă, cum face românul la supărare; argumentarea în sine a socotit-o ca un lucru secundar. Poporul este asuprit și nedreptățit, fiindcă nedreptățit se știe și d. Dragu care face parte din popor; prin urmare nu-i rămâne poporului decât să-și scuture jugul și să gonească pe asupritori! Și cine să guverneze? Adevărații democrați.

Citirea broșurei produce o impresie deplorabilă, cu deosebire asupra adevăraților democrați. Căci nu este mijloc mai sigur de a compromite democrația în țara noastră, decât publicațiunile cu un conținut în felul broșurei de față.

Guvernarea, pe bază democratică, nu poate să o aibă un popor decât când a ajuns maturitatea judecății sale. Dar ce maturitate de judecată are poporul nostru, când unul din fii săi cei mai culți, gândește în felul simplist cum gândește d. Dragu?

★ ★ ★

ȘTIINȚE SOCIALE

TIRANIA POLITICEI

Politica, îmbrățișată ca ocupațiune de un mare număr de cetățeni ai unei țări, — de o majoritate chiar, — nu ar avea în sine nimic reprobabil. Sunt împrejurări cari pot aduce necesitatea unei atari ocupațiuni; mai ales la popoarele care se guvernează după un sistem democratic. Politica prea lătită nu atrage câtuși de puțin după sine tirania politicei. Pentru a avea pe aceasta din urmă să cer câte-va condițiuni speciale, și pe cari le găsim în aceea ce s'ar putea numi mentalitatea celor ce fac politică.

În adevăr, politica luată ca ocupațiune nu este înțeleasă de toți oamenii în acelaș fel. Sunt mentalități deosebite în rândul acestor oameni, cu cari sunt legate apoi înfăptuiri deosebite. De multe ori între aceste mentalități stă o distanță de timp și progres cam cât este aceea parcursă de omenire în ultimele două trei mii de ani!

Tirania politicei să condiționează de mentalitatea oamenilor încă nepătrunși de cultura epocii în care trăiesc. Și sunt încă mulți de aceștia, din nenorocire!

Să vorbim însă, mai întâi, de felul cum este înțeleasă politica de omul cult.

Omul cult înțelege, ca prin activitatea sa politică, să isbutească a realiza anumite convingeri, pe cari el, raționând, le consideră ca fiind cele mai conforme cu interesele atât ale sale, cât și ale statului de care să găsește legat. Aceste convingeri pot uneori să se ridice până la determinarea intereselor de neam, și chiar de umanitate... Indiferent însă de înălțimea, până unde ele să ridică, convingerile rămân raționale, și prin urmare ele sunt considerate ca supuse criticei. Omul cult nu abdică, în nici un caz, dela dreptul de a-și verifica conținutul și la nevoie de a-și îndreptă convingerile sale politice. Și dreptul acesta dela care nu abdică el, nu-l tăgăduiește nici altora. «Epoca noastră de progres și cultură este epoca discuțiunii,» — cum zice prea bine apologistul constituțiunii engleze, Bagehot.

Din această înțelegere decurge la omul cult o practică politică ușor de caracterizat. Omul politic, cu o mentalitate formată la cultura modernă, este un om tolerant pentru convingerile altuia, și înainte de toate este un om respectuos pentru discuțiune. Nu fiindcă din discuțiune iese totdeauna lumină; nu; din discuțiune poate eși și eroare; dar, fiindcă, cu tot acest pericol, nu este altă cale pentru găsirea adevărului decât discuțiunea. Tolerant așa dar față de convingerile altuia, el, omul politic cult, este apoi în acelaș timp și judecătorul convingerilor sale proprii. După judecata asupra sa însăși, vine, la urmă numai judecata asupra altora.

Păstrând totdeauna calea rațiunii, omul cult se ferește de a confunda la un loc cu politica ocupațiuni de altă natură, cari ca și politica, au dreptul să stea de sine, deosebit. Principala funcțiune a rațiunii, este, după părere tuturor logicianilor, discriminațiunea, adică separarea, limitarea în concepte deosebite. Alături de convingerile politice, sunt convingerile și de altă natură, religioase, științifice, estetice, cari toate pot fi realizate

pe căi diferite și cari nu depind de roștul politicei. Omul cult știe deosebi, și pentru aceea și judecă mai bine. Niciodată el n'ar măsura valoarea activității științifice a cuiva după activitatea politică, sau invers; niciodată n'ar cere unui artist un program politic. Mentalitatea lui nu suferă asemeni confuziuni regretabile. Este săpat în această mentalitate ceva care oprește divagarea fără control a gândului. Acest ceva este tocmai cultura.

Negreșit, cultura, la rândul său, nu este un dar pogrât din cer, ce s'a desăvârșit prin vre-o grație divină. Cultura a fost cucerită treptat și este relativă după timp și loc. Absolut în ea nu este decât legea de progres, sub care o vedem manifestându-se. Cultura unei epoci își are multe lipsuri pe cari vine să le împlinească cultura unei epoci posteroare. Aceea ce găsim statornic în cultură, cu toată relativitatea ei de timp și loc, este sporul de adâncime și complexitate pe care ea îl câștigă în decursul vremii. Omul cult dintr'o epocă posteroară este mai tolerant, mai respectuos față de discuțiune, mai ager în pătrunderea diferențiarilor, decât omul, numit tot cult, din o epocă anteroară. La rândul său, omul cult de astăzi va părea cu mai puține calități față de omul cult, pe care îl va produce viitorul. Aceasta este calea normală a vieții popoarelor sănătoase. Poate să fie excepțional și o cale inversă, negreșit, dar aceasta este pentru popoarele bolnave și condamnate. Noi, aci, nu ne ocupăm de excepțiuni.

Din ce în ce mai aptă în a înțelege și în a respecta convingerile streine, așa ne apare dar mentalitatea omului cult în diferitele epoci ale istoriei. Din o asemenea transformare progresivă a mentalității decurge și o transformare progresivă a practicei politice. Omul fanatic, exclusivist, este la locul său într'o epocă, cum au fost acelea mai de demult, pe la începutul culturai popoarelor, atunci când problemele sociale și politice nu erau încă bine diferențiate de problemele credinței religioase; atunci când oamenii toți, fără deosebire, urmau mai mult instinctelor decât rațiunei. În o așa epocă îndepărtată eră natural, ca și cel mai cult om al timpului să fie netolerant față de convingerile semenului său! Pe atunci nu puteau fi lămurite încă prea ușor diferențiarile de care vorbeam mai sus. Cu cât mai primitivă este cultura, cu atât găsim corespunzând ei, de regulă, o mentalitate omencască mai crudă, adică stăpânită de tendințe instinctive; cu cât cultura este mai dezvoltată, cu atât și în natura mentalității funcțiunea judecății raționale dobândește un rol mai important.

Când între cultura timpului și mentalitatea oamenilor ce fac politică se menține o justă adaptare, atunci nu poate fi vorba de tirania politicei! Când această adaptare există, nu poate fi vorba de tirania nici unui fel de ocupațiune!

Tirania politicei se arată numai în cazul când mentalitatea celor ce fac politică este surprinsă într'un stadiu încă de nepregătire față de problemele pe cari le impune o cultură relativ înaintată. În asemenea caz, omul, care face politică, judecă cu o mentalitate înapoiată; el își apără convingerile sale politice cu îndărătnicia proprie credințelor instinctive, sau quasi-instinctive; e fanatic și netolerant, cum au fost, pe vremuri, toți strămoșii oamenilor de astăzi.

Politica, în asemenea caz, servește de pretext, sau de vestmânt, în care își îmbracă omul nostru patimile sale egoiste. Dacă n'ar fi politica, ar fi în locul ei altceva, și pornirile egoiste tot și-ar găsi exprimarea lor firească. Vestmântul este indiferent, sufletul este totul.

Deocamdată, în lumea noastră modernă, stă la îndemână politica. Pe ea o poartă, în primul rând, curentul timpului. În ea dar, adică în plămădirea problemelor și a soluțiilor cu caracter politic, trebuie să-și traducă pornirile sale intime omul de astăzi. Care este însă sufletul omului de astăzi? Clipa de astăzi cuprinde, la o laltă, fără alegere, suflete care să distanțiază între ele prin secole de cultură! Un popor reunește într'o unitate totală suflete deosebite și istoria sufletească a poporului se poate citi nu atât în cronici, cât în manifestările lui actuale. Intre sufletele a doi cetățeni ce conviețuiesc alături, în aceeași clipită a zilei de astăzi, sunt secole de distanță, din punctul de vedere al dezvoltării lor... Și amândoi cetățenii fac politică; toți cetățenii fac politică! Ne mai mirăm că o asemenea ocupațiune lasă de dorit!

Tirania politicei este condiționată de existența unei mentalități înapoiate la aceia cari fac politică. Acolo unde această tiranie se simte, acolo, putem zice cu siguranță, politica este numai un pretext. Convingerile politice nu au nevoie pentru apărarea lor de explozia tuturor patimilor josnice. Nu se combat adversari politici făcând spume la gură; și nu se declamă principii cu ochii injectați de sânge și cu scrâjniri din dinți. Toate aceste manifestări spasmodice sunt incompatibile cu funcțiunea rațiunei, care, înainte de toate cere liniște. Acei ce fac în chipul acesta politică, de fapt nu fac nici o politică, cum nu fac operă de auxiliari ai justiției aceia ce bat și chinuesc pe închișii prin beciurile poliției. Toți acești politicieni, cari înțeleg și practică în chipul acesta politica, sunt în realitate rămășițe de barbarie, din trecut; exemplare cari au supraviețuit epocii lor corespunzătoare. Exploziile lor pătimeșe sunt, ca și exploziile vulcanice, venite de jos, din adâncul animalității omenești.

La noi în țară, tirania politicei nu merge din fericire așa departe; cel puțin nu merge așa departe în aparență. Animalitatea când se manifestă în politica noastră păstrează oarecare decor; și aceasta este o concesiune destul de însemnată. Adversarii nu se insultă mai nici odată direct, ci mai totdeauna indirect prin creaturi puse în serviciu ad-hoc; cine intră într'un partid nu rupe pe față orice relațiune cu cei din partidele adverse... Dar iarăși blândă nu poate fi, cu toate acestea, numită politica dela noi. Blândă chiar de loc, nici măcar civilizată, în sensul cel mai larg al cuvântului.

Câteva exemple ne vor ilustra acest adevăr cu prisos. În presa noastră politică, și este o presă destul de întinsă, se găsec pe fiecare zi aprecieri făcute asupra oamenilor cu o activitate publică. Sunt între aceste aprecieri unele favorabile și altele defavorabile. S'a produs oare un caz, ca un jurnal politic, să dea o apreciere nu favorabilă, căci ar fi prea mult! ci măcar obiectivă față de un adversar? Un adversar, este pentru presa noastră, în cazul cel mai bun, un naiv! Și această linie de conduită este păstrată nu numai când se face aprecierea activității politice, ci și când se face aprecierea

oricărei activități, bunioară științifice, sau literare. Un adversar politic, este un adversar din toate punctele de vedere. Dușmănia politică nu suferă nici o atingere. Poate fi o tiranie mai dezastruoasă?

Alt exemplu. Să lăsăm aprecierile presei, a cărei falșitate în parte se mai poate explica! Stăm însă oare mai bine cu aprecierile se se produc în lăuntru instituțiilor de cultură; instituțiunii create anume pentru propășirea binelui și adevărului? Negreșit aceia cari compun aceste instituțiuni, sunt persoane foarte competente și nimeni nu are dreptul să pună la îndoială buna lor credință. Cu toate acestea la o întrebare, pe care o formulează tacit multă lume, nu s'a dobândit nici odată un răspuns satisfăcător din partea acestor persoane competente; la întrebarea anume: cum se face că aprecierea favorabilă a acestor instituțiuni, când este vorba, bunioară, de o recomandare de profesor, de o alegere de membru al Academiei, etc. cade mai totdeauna asupra candidatului, care întâmplător, căci nu poate fi decât întâmplător cazul, bineînțeles, este înscris în partidul politic al majorității care conduce instituțiunea? Care este talismanul prin mijlocirea căruia se stabilește acordul între eticheta politică și dreptul candidatului la preferință? Pentru ce atâtea persoane competente și onorabile se supun influenței unui așa talisman?

Dar, în sfârșit, oricât de urât este și aceea ce se petrece în sânul acestor instituțiuni, este totuși până la un punct explicabil. Instituțiunile depind de stat și statul de politică.

Unde însă tirania politică are mai puțină rațiune de a fi, și unde totuși se găsește în toată splendoarea ei, este în forul conștiinței intime a majorității concetățenilor noștri. De aci pleacă poate tot răul. Aci este, în adevăr, dureros, dacă nu chiar umilitor de dureros, că o întâlnim.

Conștiința bunului nostru român, se pare că nu are alt interes de urmărit decât politica și iar politica. Se agită conștiința contemporanilor noștri, cari aparțin altor naționalități, la întrevedere atâtor interese deosebite, pe care le aduce cu sine cultura timpului: Românul nostru de astăzi, din potrivă, stă neîntrerupt ipnotizat de acelaș interes: Ce mai nou în politică! Intrebi pe un străin, ce mai nou? el rămâne perplex un moment; mai nou în ce? în artă? în știință? în industrie? Românul nostru nu cunoaște această perplexitate: ce mai nou? în politică negreșit? Mai încape vorbă! Poate fi altceva mai interesant ca politica?

Politica a ocupat întreg forul conștiinței noastre lăuntrice. Vorbim toată ziua politică, și chiar când nu vorbim, interlocutorul nostru are totuși convingerea, că facem cel puțin aluziuni la politică.

Cum de nu obosim? Cum de nu ni se urăște cu atâta politică?

Doamne! nu ni se urăște, și nu obosim, fiindcă în fond nu cestiunile propriu zis politice ne preocupă, acestea sunt numai pretextul de care ne servim, în fond ne preocupă acel ceva ce izvorăște mai adânc din sufletul nostru: plăcerea pentru intrigă; curiozitatea nerespectuoasă îndreptată asupra deaproapelui; pornirea spre trivialitate. Acestea sunt forțele reale cari susțin mecanismul acelei politico-măni din jurul nostru și asemenea forțe venind din adânc nu obosesc ușor! Politica cum am zis, este un pretext. Singura ei vină este că se pretează prea ușor la împlinirea acestui serviciu.

Dar dacă n'ar fi politica ar fi altceva. Forțele reale ale sufletului tot trebuie să vadă lumină, în orice caz.

Ele văd lumina, la noi, sub haina politicei. Haină comodă, pe care o poți întoarce cum vrei. Ai un suflet nesociabil și egoist; nu vezi în lume decât persoana și interesele tale; tot ce este sfânt pentru altul, pentru tine este un excitant care te îndeamnă la trivialitate; vrei să dai semne că ești... ce poți face? Psihologicește vorbind, modalitatea de a exprima aceeace simți ar fi țipătul, răcnetul; și așa ai face, dacă ai fi cu câteva secole în urmă. Dar ești la începutul secolului al XX-lea, când țipătul și răcnetul nu mai au ecou. Atunci înțelegi că singurul lucru ce-ți rămâne de făcut pentru a-ți ușura sufletul, este să devii orator politic, să scrii la gazete, dacă bani n'ai să-ți faci chiar o gazetă... Ai găsit astfel haina, sub care să-ți plimbi, nesupărat de nimeni, la lumina zilei, sufletul tău de urs sălbatic.

Aceasta este obârșia tiraniei politice. Politica, propriu zisă, nu câștigă nimic din această tiranie; de geaba o acuzăm. Ea, adevărata politică, va începe să câștige numai în momentul, când manifestările ei nu vor mai tiraniza și exclude pe celelalte manifestări ale culturii, căci atunci, deodată cu acestea din urmă, va încetă și ea să servească de pretext și va începe să se cultive pentru ea însăși. Politica, cea cumpătată și sănătoasă, este rodul maturității popoarelor; tirania politicei însă este produsul pervertirei, și în cazul cel mai bun, al copilăriei.

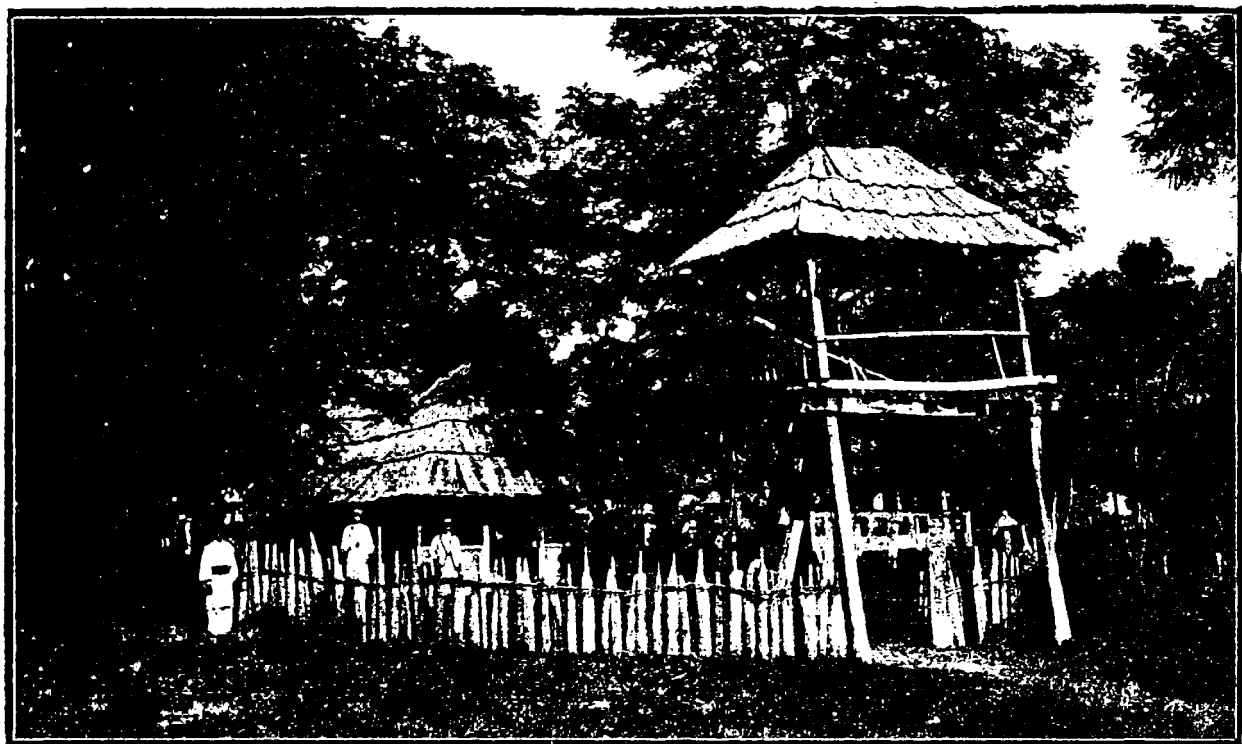
C. RĂDULESCU-MOTRU.

CALITĂȚILE LIMBEI GERMANE

Contele Albert Apponyi, în calitate de ministru maghiar și membru al conferinței interparlamentare reunite la Berlin, a avut ocazie să țină luna trecută un toast în care să aprecieze calitățile limbei germane. Contele s'a rostit în chipul următor:

«Spiritul german este așa constituit că are caracterul cel mai puternic și este cel mai universal. Dacă odată ar cădea un om din lună și m'ar întreba pe mine ce limbă să învețe pentru a putea înțelege cultura omeneirii, atunci eu, fără restricție, i-aș recomanda studiul limbei germane. Căci cu cunoștința or cărei alte limbi el n'ar putea să îmbrățișeze, decât un câmp restrâns. Numai cunoștința limbei germane i-ar mijloci cunoștința culturii întregi, a culturii tuturor popoarelor existente. Este așa dar o particularitate a spiritului german, să fie totdeodată și individual și universal, și cu toată dezvoltarea individualității sale să fie capabil de a aprecia și individualitatea celorlalte popoare. Orice încercare, care lovește în individualitatea unui popor străin este de sine și antigermană. Și aceea ce réali-zează Germania pe terenul culturii este chemată să realizeze și pe terenul politicei, etc.»

Contele Apponyi a făcut bine specificând că recomandă studiul limbei germane oricărui om ce ar cădea din... lună, căci altminterlea ar fi în contradicție cu principiile pe care dânsul le urmează față de uzul or cărei limbi, afară de aceea maghiară, în patria sa! În Ungaria să găsească germani cari nu cer decât să vorbească limba germană. E adevărat că ei nu sunt căzuți din lună. Contele a știut lăuda pe germani fără să se contrazică.

Biserica de lemn din Turburea-Gorj.

ARTA

DIN ARTA ȚĂRANULUI NOSTRU

Multe invinuiți s'au adus țăranului român, mai ales în vremea din urmă. Iar însușirile lui frumoase s'au dat uitărei, mai curând decât s'ar fi convenit. Și totuși

Țărăncă din Bucovina

nu e îndepărtată vremea decând, mulțumită bărbăției lui mai ales, am putut dobândi neatârnamarea noastră de astăzi. De asemenea și pe terenul cultural, tot prin el am atins cele mai frumoase rezultate. Ar fi fost oare posibilă, de pildă, o regenerare a limbii românești fără tezaurul bogat al graiului popular? Desigur că nu. Căci încercările cărturarilor, cari voiau să nascocască o limbă nouă pe temeuri pseudo-latine, s'au dovedit neputincioase și chiar hazlii. Au trebuit să iasă la iveală splendidele comori ce ascundeau poeziile și basmele populare, pentru ca prin ele să se statornicească limba noastră literară. Căci pe când limba scrisă a claselor domnitoare s'a tot preschimbat, după înrâuririle politice ale vremilor, graiul poporului a rămas nealterat. Hrisoavelor și pisaniilor slavonești ale Voevozilor, iar mai în urmă ceasloavelor grecești ale călugărilor sau tipăriturilor franțuzite mai noi, le-a co-

respuns întotdeauna, în masa poporului, limba cea curată românească. Și deși aceasta din urmă n'a fost mai deloc eternizată prin scrieri, totuși s'a păstrat cu tot farmecul ei original numai prin tradiția orală. Intocmai ca poemele homerice s'au transmis și doinele și legendele românești din generație în generație, nefiind transcrise decât în zilele noastre.

Mentținerea neclintită a graiului său este cea mai bună probă a tăriei caracterului Românului. Și nu e singura. Căci și în domeniul artei s'a întâmplat la fel. Pe când stilul bisericilor și palatelor s'a tot prefăcut după placul ctitorilor și a numeroaselor influențe din afară, arta populară singură a rămas neatinsă de înrâuriri străine. Nedepășind rolul modest ce-l ocupă, ea și-a urmat o dezvoltare a ei proprie. A avut chiar să lupte împotriva disprețului claselor stăpânitoare, mulți fiind în toate timpurile acei cari o ignorau. Astăzi nimeni nu mai îndrăznește, cred, să-i mai nege existența, deși cu puțini ani în urmă deabia cră cunoscută câtorva inițiați.

Ca și limba populară, arta țărănească și-a cucerit în fine locul ce i se cuvine în rândul preocupărilor noastre culturale. Căci și ea este una din manifestările caracteristice ale poporului nostru. Prin ea, întocmai ca și prin graiul său, țăranul român se deosebete de vecinii săi de alt neam. Și dacă, printr'un cataclism neînchipuit, s'ar întâmpla să amuțească toți Românii, dela Pind și până în Carpați, ei totuși s'ar deosebi prin înfățișarea, prin casa și portul lor, de streinii cu cari trăesc amestecați. O dovadă neîndoelnică a existenței unei arte propriie neamului nostru.

De când datează și de unde se trage însă această artă populară? Răspunsul nu e tocmai ușor. Mai întâi pentru că unei arte populare în genere nu i se poate spune vârsta exactă. Ea se naște odată cu primele necesități, iar transformările ei succesive cu greu se pot urmări, mai ales la noi. Prefacerile cuvintelor au

Desen de O. Roguski

Crucea din Ogretin

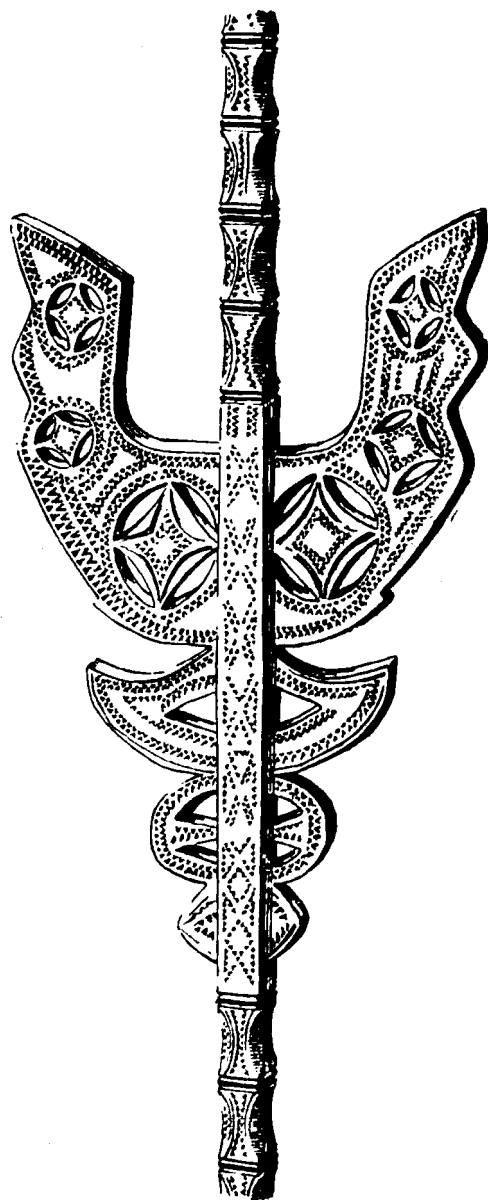
(Din colecția Muzeului de etnografie și Artă națională)

în zilele noastre. Căci respectul tradițiunii este una din caracteristicile artei populare. Reproducându-se într'aceiași localitate mereu aceleași forme, vârsta modelelor e deci greu de stabilit.

De asemeni nu este ușor a se hotărî origina artei noastre populare. Ne lipsesc încă elemente suficiente de comparație. Admisibil însă se pare că asupra elementelor constitutive trace și romane s'au altoit în urmă influențele slave. Din contopirea tuturor acestor elemente, neamul românesc și-a căpătat fisionomia sa particulară și așa de lesne distinctivă.

O caracteristică a artei românești, care constituie în același timp o probă a vechimei ei, este marea ei varietate după diferitele regiuni. Deși aceeași în trăsuri generale, totuși arta munteanului diferă de a celui dela câmp. Aceasta se explică foarte lesne prin condițiunile diferite în cari se dezvoltă fiecare din ele. Mai greu însă se pot lămuri deosebiri foarte frecvente ce se întâlnesc în aceeași regiune. Sânt districte în care aproape fiecare comună își are particularitățile sale artistice. Mai ales întru cât privește portul. E natural ca costumele

din regiunea dealurilor să difere de acel depe malurile Dunărei. Deosebiri sânt motivate atât prin diferențele de climă cât și prin influența vecinilor de neamuri distincte. Nemotivate par însă diferențele între comune absolute la fel condiționate și dispunând de aceleași materiale. Variantele se explică totuși, în asemenea cazuri, prin tendința de originalitate și rivalitate dintre diferitele familii, cari se iau la întrecere în crearea unor motive tot mai frumoase. Astfel, nenumăratele izvoade deosebite atât în alesăturile femeilor cât și în combinarea culorilor nu sânt decât o nouă probă a variatelor însușiri artistice, cu care este înzestrat țaranul nostru. Respectarea tradițiunii în tehnica și motivele locale este chiar una din stăvilele înmulțirii diferențelor dintre produse; de n'ar fi această constrângere, am avea de înregistrat variațiuni și mai numeroase. Cele constatate sânt însă suficiente pentru a da cea mai strălucită ilustrare a simțului artistic al poporului român. Subtilitățile prin care se disting mai ales porturile femeilor sânt în același timp o dovadă a vechimei respectabile a acestor lucrări de artă. Căci desigur mai multe generații de rând au contribuit la perfecționarea atât a izvoadelor cât și a materialelor și modului lor de producere. Dela pânza groasă de in și pâna la borangicul cel dia-

Desen de O. Roguski

Furcă de tors
(Colecția Muzeului)

fan al maramelor, evoluția e mare și desigur că nu s'a produs deodată.

Aceleași observațiuni se referă la toate manifestările artei populare, care nu e redusă numai la costume. Arta e strâns legată de întreaga existență a țaranului. El se îngrijește să dea o înfățișare frumoasă și osebită nu numai portului și casei lui, dar și bisericii satului. Arhitectura acestor mici temple de lemn este din cele mai originale. Fără să fie direct influențate de monastirile sau bisericile mai mari de piatră și cărămidă, ele constituie tipuri a parte, cu un stil foarte unitar condiționat de materialul de construcție. Cele mai multe sânt numai din lemn, fără nici un adaos de metal sau piatră. Chiar și în interior totul e de lemn, până și potirul și plicandrul. Într'una din ele și cristelnița de metal era înlocuită printr'una de pământ. Detaliurile sculpturale ale acestor bisericuțe sânt de cel mai mare interes. Și chiar când ornamentele lipsesc, totuși aceste bisericuțe de lemn, cu clopotnițele lor ascunse în verdeața copacilor, produc o impresie din cele mai plăcute. De ordinar ele serveau de capele ale țințirilor și sânt împresurate cu cruci admirabile prin formele lor naive și totuși atât de bine construite. Variantele așa de bogate ale acestor cruci sau troițe par a fi o specialitate a țaranului nostru. Nicăeri aiurea nu găsim o așa mare

varietate a combinațiunilor. Unele din aceste troițe se impun prin formele lor simple, monumentale.

Caracteristică în felul ei e crucea dela fântâna din Ogretin-Prahova, aci reproducă. Pe partea superioară a brațului mijlociu sânt săpate monogramele Mântuitorului și numele abreviate ale celor 4 evangheliști. Iar slovele din mijloc ne spun că «*cu vrerea Tatălui și cu ajutoru Fiului și cu îndemnarea Sfântului Duh rădicatu s'au această sfântă cruce în vremea Unirei Principatelor de robu lui Dumnezeu Ion Tinca Nicolae...*». Pe o muche laterală e săpată data: 1859, Mai 21; iar jos «*capul (lui) Adam*». Crucea are dar pe lângă necontestata sa valoare artistică și importanța unui document istoric. Era menită să eternizeze Unirea țărilor române. Blagoslovită fie memoria patrioților din Ogretin, cari ne-au lăsat pe lângă interesanta lor inscripție și acea extraordinară formă de cruce, care se înalță ca un splendid argument al originalității artei noastre țărănești în această a ei particularitate.

Dela acest colos trecând la cele mai mărunte lucrări în lemn, vom desvălui iar alte aptitudini surprinzătoare ale Românilui. Furcile de tors, înflorite cu încreștăturile cele migăloase dar minunat îmbinate, sunt adevărate opere de artă. Și cu toate acestea nici ele nu s'eșite din mâna vreunui artist de meserie. Sânt rezultatul imaginațiunii ciobanului dela munte, care pascănd oițele și ducând dorul mândruței sale, îi crestează, din gând, o așa furcă măeștră. Dar nu numai la atât se rezumă arta ce întâlnim chiar în stănele izolate de pe

munți. Bătele ciobănești cu împletituri savante, caucurile încreștate și mai ales păpușarii pentru presat brânzeturile, conțin, cu toată naivitatea lor, neprețuite motive de artă.

O dovadă și mai complectă a năzuințelor de artist ale Românilui ne dă locuința lui și în special a munteanului, cu casele sale de bârne și tinda cu stâlpii cei mândri. Casa lui Antonie Mogoș, din Muzeul de Etnografie și artă națională, e cea mai categorică desmințire față de aceia cari nu de mult afirmău că locuințele țaranului nostru se aseamănă cu ale trogloditilor. Mai avem într'adevăr și bordee; dar nici acestea nu formează majoritatea cazurilor, după cum însă nici artiștii desăvârșiți ca Mogoș nu sunt o excepție rară. În satul lui chiar mai trăește meșterul Gheorghe Vizantie; iar în cătunul vecin, e bătrânul Ion Rățoiu, cari nu se lasă mai pe jos de moș Antonie. Și toți aceștia, ca și atâția alții ne-

cunoscuți, au marele merit de a nu fi, ca în alte țări mai civilizate, artiști de meserie. N'au trecut prin nici o școală și de cele mai multe ori nici nu știu să citească. Și totuși, în răgazul ce le lasă munca grea a ogorului, ei își procură plăcerea de a-și înfrumuseța casa și poarta lor, satisfăcând astfel năzuințele lor artistice.

Sunt într'adevăr minunate satele dela munte cu casele lor de lemn, de o arhitectură foarte simplă dar

[Poarta dela casa preotului din Iași-Gorj.]

surprinzătoare prin variantele ei așa de interesante. Fiecare cătun are, se poate zice, stilul său. După poartă numai, sau chiar numai după un singur stâlp sau un ștenap, cunoscătorul poate să determine localitatea de unde provine. Casa lui Mogoș și cele câteva porți din Muzeu nu sunt decât un specimen al bogăției ce ascund vâlcelele de prin Gorj și aiurea. Dacă la Expoziția generală s'ar fi avut simpla idee de a se aduce câteva asemenea case, s'ar fi dat o bună ocazie țaranului nostru să dovedească frumoasele sale însușiri, pe cari chiar cei mai mulți dintre ai noștri le ignorează încă. Și pe streini asemenea case i-ar fi uimit, căci ele nu sunt întru nimic inferioare Blockhaus-urilor de prin Svițera și Tyrol. Se disting și se impun chiar și mai mult prin porțile monumentale frumos încreștate. Nici la gospodăriile bogate ale țaranilor germani, n'am văzut așa splendide porți ca în Gorjul nostru. Exemplarele din Germanisches Museum din Nürnberg sunt cu mult mai simple ca cele din micul nostru Muzeu dela Șosea. Și acestea nu sunt simple excepții. Porțile, mari ca niște arcuri de triumf, se regăsesc atât la Românii din Bucovina și Moldova muntoasă cât și în Muntenia și dincolo de Carpați. Mai generale și în deosebi mai frumoase sunt prin Oltenia. Aci s'au păstrat modelele vechi, pe când pe aiurea s'au modernizat, simplificându-se. Un exemplu tipic, despre sfințenia cu care Gorjanul în special respectă tradiția formelor, am întâlnit în Bălăneștii cei cunoscuți prin porțile sale frumoase. Unul singur dintre săteni, o fostă ordonanță de pe timpul războiului

— deci om călătorit, mai cioplit și în consecință mai pretențios;— s'a încumetat să introducă la poarta sa motive văzute pe la balcoanele de prin București. Această

Familia lui Ion Vasii
din Satul mic—Banat

încercare, cu motive streine satului, n'a găsit imitatori. Azi încă, deși aproape în ruină, poarta bătrânului Constantin Torop e unică în comună.

Asemenea cazuri de influența nefastă a orașului asupra artei populare sunt, din fericire, destul de rare în generația trecută. Azi însă ele se generalizează și în curând barbaria orașenească va poci și distruge estetica satelor. Cu atât mai demni de laudă sunt aceia, cari păstrează încă tradiția cea bună. Preoții și învățătorii ar putea să îndemne în acest sens. Dar mai ales prin faptă, nu numai cu vorba. Pilda preotului Negrescu, din Iași Gorjului, merită să fie semnalată în această privință. Sfinția sa, fiu de țaran, și-a lucrat singur poarta cea frumoasă ce se vede reprodușă aci, salvând astfel un tip particular ce nu se mai uzită în satul său. Cu bucurie am mai constatat de asemeni că, în gospodăria acestui demn preot, concurența orașului nu a înlocuit încă nici unul din produsele industriei casnice, atât de înfloritoare altă dată. Mobilele din casă sunt toate lucrute de însuși părintele; stofele de mobile, scoarțele și îmbrăcămintea toată e țesută de harnica preoteasă. Și satul Iași e la câțiva kilometri numai depărtare de Târgul Jiului. Această bine-cuvântată și îmbelșugată gospodărie curat românească dă cea mai puternică dezmințire pesimiștilor, cari nu cred în o reînviere a industriei și artei țărănești. Din fericire cazul din Iași nu e izolat și e nădejde că el se va generaliza tot mai mult.

Căci țaranul nu a renunțat a recunoaște superioritatea produselor sale casnice față de produsele străine. Trebuie însă să i se dea o mână de ajutor. Să se înlesnească pe cale practică procurarea materiilor prime și să se institue premii pentru cei mai harnici. Un foarte bun început a făcut în acest sens tânăra Societate Domnița Maria. Succesul concursului de olărie din Mai trecut a fost neașteptat de mare. Nădăjduim că și apelul către țesătoare va da aceleași frumoase rezultate. Scopul urmărit de Societate e ca pe deoparte să se încurajeze industria casnică și totdeauna să se

redeștepte izvoadelele și tehnicile bătrânești atât de frumoase și azi cam părăsite.

Cred că cu înlesnire se vor putea învinge diferitele influențe străine, cari au pervertit așa de tare arta populară. Căci din fire țaranul nostru e înzestrat nu numai cu mult bun simț, dar și cu frumoase năzuinți artistice. Acestea se manifestă în toate apucăturile lui. Intreaga lui înfățișare și în genere toate mișcările lui au o grație naturală care îl distinge de stângăcia țarogoveților. E splendidă silueta țarancei în costumul ei simplu, care ca și hitonul antic învalue admirabil formele corpului, lăsând însă întreaga libertate mișcărilor. Și fie că stă rezemată în poartă, răsucind firul din furca prinsă în brâu, fie că vine dela fântână purtând ulciorul pe cap, sau e cu pruncul în brațe, în totdeauna țaranca română prin înfățișarea ei grațioasă și demnă ne evocă cele mai frumoase exemplare ale statuariei antice sau ale madonelor italiene. Aspectul acesta de grație și armonie îl are țaranul român nu numai când e la horă și în haine de sărbătoare. Chiar la munca câmpului sau în gospodăria zilnică, bogatul costum național, în afară de care țaranul nu cunoaște un altul, înviorază scenele cele mai monotone altfel.

Și cerința de a da un caracter de artă chiar celor mai simple vestimente se regăsește la toți românii, fie ei din Macedonia, Banat, Ardeal sau Bucovina ca și din Regatul nostru. Peste tot locul, pe unde mai răsună o doină sau un cântec bătrânesc, se mai găsesc frumoase documente ale sentimentului estetic înăscut al Românului.

Dar ceea ce mai ales trebuie să admirăm este îndemânarea mâinilor și siguranța gustului în alegerea izvoadelor și potrivirea culorilor. Și toate aceste combinații ce ni se par atât de savante și calculate, țaranca le urzește și le coase din gând, fără un model direct. Iar schimbările, ce mereu introduce în izvodul ce a văzut vre-odată, intervin fără vreo combinare migălită. Intrebați pe vre-o femeie de ce a variat răurile dela o ie, sau pe un olar de ce a înflorit într'altfel o strachină, și niciodată nu va ști să dea alt motiv, decât că așa

Din gospodăria lui Vasile Păulescu
fost chinez (primar) în Coșteul mare—Banat.

i-a venit mai bine. Ca și artiștii desăvârșiți, și ei lucrează sub inboldul lăuntric al celor stăpâniți de acel foc sacru, pe care-l numim talentul natural.

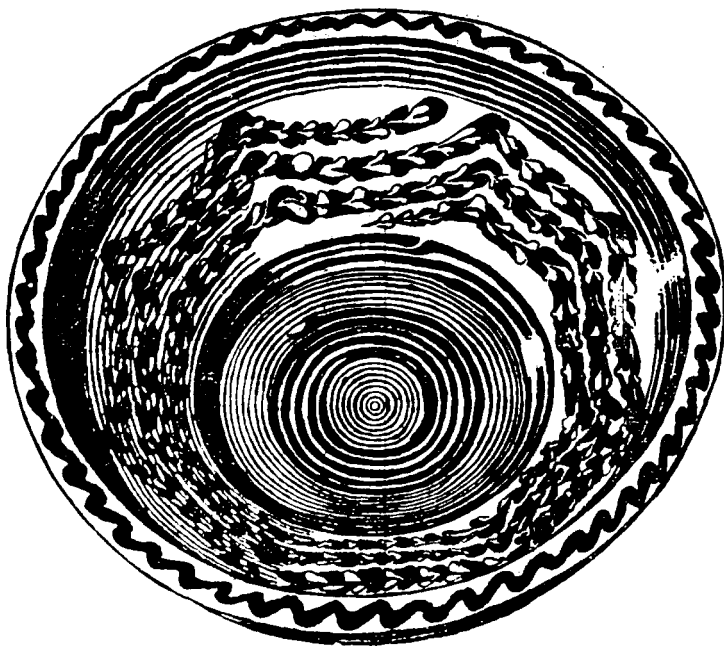
Dar asemenea însușiri frumoase ori cât de răspândite și ereditare ar fi, se pierd totuși prin concurența zdrobitoare a târgurilor și influența răufăcătoare a semiculiilor. Exemplele rele ale orașelor și lipsa totală a unei educații estetice în școală distrug aplecările artistice naturale ale poporului.

A menține tradiția artei strămoșești, acolo unde ea mai persistă și a o reînvia pe unde a dispărut, e o datorie sfântă ce ni se impune. Căci numai cultivând și dezvoltând arta populară, vom putea năzui să avem vreodată o mare artă românească. Aceasta va trebui să pornească dela studiul amănunțit al elementelor populare, căci numai astfel își va păstra un caracter propriu și național.

Intr'acest scop să adunăm fără întârziere rămășițele

vechei noastre arte pământene. Ele vor fi cel mai bun testimoniu al îndemănării și stărei de cultură a țărânului nostru din trecut și vor servi tot deodată la întemeierea unei arte viitoare. Muzeului de etnografie și artă națională îi incumbă datoria de a colecționa și a populariza cât mai mult izvoadele bune românești. Pentru ca o așa de mare operă să se poată realiza cât mai curând, ea trebuie să fie ajutată de toți aceia cari doresc menținerea caracterului nostru etnic. Și de aceea, în afară de sprijinul oficial, se reclamă concursul tuturor bunilor români. Numai printr'o colaborare comună se va putea ridica acea casă mare a românismului, care ar trebui să fie Muzeul nostru național.

AL. TZIGARA-SAMURCAȘ.

Strachină colorată.
(col. Muzeului)

TEATRU

TEATRUL NAȚIONAL: ULTIMUL VLĂSTAR

Lessing vorbind odată de piesa unui tânăr dramaturg german, jucată la teatrul din Hamburg, spune că gloria autorului se bazează mai mult pe cecece ar putea scrie în viitor decât pe lucrarea reprezentată..... Această părere se poate spune și despre d-l N. Pandelea, autorul Ultimului Vlăstar.

* * *

Subiectul acestei drame e următorul: Bătrânul preot ardelean Axente Șoiman e chinuit de gândul că vechea familie a Șoimanilor se va stinge, căci 11 din copiii lui au murit fără a lăsa urmași iar al doisprezecelea și cel din urmă, Augustin, se află în exil, la București, unde s'a dus pentru a scăpa de anii de temniță la care l-au condamnat ungurii în urma unei agitații iridente. Voind ca înaintea de moarte să asigure continuarea neamului Șoimanilor, el chiamă din București pe Augustin. Acesta vine pe ascuns iar bătrânul său tată începe să-l roage, apoi îl îndeamnă și însfârșit

încearcă să-l silască să se căsătorească cu o fată din sat, Livia, cu care era logodit mai de mult, și astfel să împedice stingerea familiei. Augustin respinge toate insistențele părintelui său. El nu are acum vreme de căsătorie. Trebuie să se întoarcă la București, căci s'a înrolat ca voluntar în armata României care tocmai atunci intrase în războiul Independenței.

Disperat, pentru a-și reține fiul cu orice preț pe lângă casă și a-l împedica să se ducă la războiu unde putea să-și găsească moartea, Axente, după o luptă violentă cu sine însuși, îl denunță chiar el, jandarmilor unguri. Pe când însă Augustin, e dus la temniță, sare poporul să-l scape. Se încinge o luptă între moți și jandarmi, în care luptă Augustin e ucis.

Când bătrânul preot zărește cadavrul fiului său, cuprins de durerea de a-și fi omorât singur ultimul său vlăstar, el înnebunește.

Fără îndoială, dintr'un asemenea subiect se putea face o dramă puternică. Pare însă că subiectul a fost peste puterile autorului. Domnia-sa în loc să fi dezvoltat și să fi inzistat asupra ideii dramatice fundamentale din concepția sa: un părinte bătrân, care vrând cu

orice preț să-și vadă continuat neamul, comite delictul de a-și trăda pe propriul său fiu și care, când își dă seama că printr'o cruzime a soartei, fapta sa a adus tocmai rezultatul opus, moartea ultimului său vlăstar, — înnebunește de durere; în loc, zic, să fi dezvoltat această idee esențială a dramei sale, autorul și-a complicat în chip inutil piesa, făcând din fiul, Augustin, un erou patriot și punând în conflict în chip incidental și superficial sentimentul de conservare a speței al tatălui cu sentimentul patriotic al fiului. Prin această complicație, pedeoparte autorul a fost tentat de a pune în gura lui Augustin, o sumă de tirade, frumoase literaricește însă de o oratorie ușoară, iar pedealta a stricat unitatea dramei, făcând din personajul principal, Axente, un om șovăitor și plin de contradicții sufletești, căci autorul nu-l putea face pe Axente, preot român și descendent din voievozi, să nu țină în seamă și să disprețuiască dorința lui Augustin de a lupta pentru independența României. De aci nesiguranța și contrazicerea la bătrân.

Astfel în dialogul din Actul al II-lea, între Axente și Augustin, după o tiradă patriotică a lui Augustin, Axente își sărută plin de admirație fiul, încântat de eroismul lui, pentru ca cu câteva clipe în urmă să-l îndemne să renunțe la războiu și să stea lângă casa părintească. O nouă tiradă a lui Augustin, o nouă îmbrățișare entuziastă a părintelui, după care urmează predarea lui în mâinile jandarmilor unguri!

E curios apoi că pentru Axente, a face închisoare fiindcă ai luptat pentru neamul tău, înseamnă a păta numele familiei!

Dar chiar la Augustin întâlnim contradicții. El, eroul, care vorbește cu atâta entuziasm de războiu și de dorul de libertate, când află că, fiind urmărit de jandarmi, va trebui să se întoarcă numai decăt în România unde-l așteaptă războiul, cade într'o tristeță disperată, plângându-și soarta care nu-i îngăduie nici un moment de odihnă. Ce caută această pusilanimitate în sufletul unui erou? În realizarea teatrală a dramei sunt apoi o sumă de stângăcii. Ce rost are ieșirea din scenă a lui Axente în actul I și revenirea lui după câteva momente? Autorul nu o motivează deloc. Apoi, în actul al II-lea, ascunderea lui Augustin fără nici un semn de mirare din partea acestuia, chemarea și găsirea imediată a jandarmilor, predarea lui Augustin iarăși fără nici o protestare din partea lui, toată această înscenare ni se pare cam naivă.

Dialogurile din piesă sunt prea lungi și monotone.

Cu toate aceste lipsuri, întâlnim în lucrarea d-lui Pandelea, licăriri ale unui talent dramatic. Concepția conflictului dramatic din *Ultimul Vlăstar*, abstracție făcând de complicația inutilă amintită, e demnă de imaginația unui mare dramaturg. Studiând mai cu atenție psihologia personajilor și căutând să se inițieze mai bine în meșteșugul teatrului, ne putem aștepta dela d-sa la lucrări mai fericite. Și desigur d-l Pandelea nu este omul care să se descurajeze. D-sa știe unde poate duce o voință perseverentă; îi datorăm doară domniciale traducerea în românește a frumoasei cărți a lui Payot: *L'Education de la Volonté*....

* * *

Dintre artiștii cari au creat rolurile, e de amintit în primul rând jocul d-lui Nottara (Axente), minunat atât în momentele epice ca în scena cu moții și invocația către natură cât și în momentele dramatice culminante ca în scena nebuniei din ultimul act. D-ra Voiculescu (Livia) a pus, într'un rol de altfel ingrat, multă seriozitate și pasiune. D-l Demetriad, în Augustin, — putea cheltui cu mai puțină generozitate vocea sa, căci publicul cu cât aude pe un actor strigând mai tare, cu atât bănuiește că piesa e mai slabă. Corect, și în rol, d-l Leonescu în Nicoară.

EUGEN PORN.

BIBLIOGRAFIE

Dr. IOSIF BLAGA. — *Analize psihologice*, lecțiuni de psihologie pentru învățământul secundar. Brasso 1902.

Dr. IOSIF BLAGA. — *Teoria dramei* cu un tractat introductiv despre frumos și artă. Brașov 1889.

Annales scientifiques de l'Université de Tassy V 2-e Fascicule Juillet 1908.

Cuvinte libere, revistă politică și economică. Anul I No. 1. București.

AL. G. DIMITRESCU (Aldem). — *Din Germania*; între școala primară și serviciul militar, două rapoarte București 1908.

Răvașul, revistă culturală ilustrată No. 13—18. Dr. Elie Dăianu, Cluj.

Anuarul școlii comerciale superioare din Galați pe 1907—908 publicat de I. G. Munteanu. 1908.

C. CR. STAIKOVICI. — *O contribuțiune la problema agriculturii noastre*. 1908.

Raport general asupra închisorilor centrale și aresturilor preventive pe anul 1907—1908, prezentat d-lui Ministru de interne la 6 Mai 1908 de C. Rădulescu, subdirectorul general al închisorilor.

THOMAS DRAGU. — *La politique roumaine après les troubles agraires de 1907*. L'affaire Kogalniceano, préface de Mony Sabin. Paris 1908.

Vieața Nouă, 1 Oct. 1908. Director O. Densușianu.

Românul politic și literar, 28 Septembrie 1908.

Biblioteca Modernă, 1 Octombrie 1908.

Convorbiri critice, Director M. Dragomirescu, Oct. 1908.

Revista idealistă, publicație creștină socială. Aprilie 1908.

Cultura română, director I. Găvănescu, Iași. Septembre 1908.

* * *

A apărut

Vol. II, fasc. 4 din: *Studii filosofice*, de sub direcțiunea d-lui C. Rădulescu-Motru, cu următorul sumar:

C. Antoniadu, Filosofia lui Henri Bergson I.

D. Drăghicescu, Determinismul social și procesul istoric.

G. G. Antonescu, Importanța pedagogică a individualității.

Eugen Porn, Despre critica estetică.

I. Ghibănescu, Institutul de sociologie Solvay din Bruxelles.

C. R. Motru, Bibliografie. Prețul lei 1,50.

Analizează complet urine

sânge, lapte, spute, secrețiuni, suc gastric, fecale,
paraziți, tumori, apă, vin, ceară, miere, stofe, etc.

Laboratorul D-rului G. ROBIN

singurul Dr. în medicină specialist cu o practică
de Laborator de 15 ani.

De 11 ani Șef de Laborator al Spitalelor Civile

TELEFON **Strada I. C. Brătianu, 5** TELEFON

Cel mai mare laborator particular de
Bacteriologie, Microscopie și Chimie

Vase pentru strâns urina, etc. și instrucțiuni se
trimit la cerere.

„AGRICOLA”

Societate Anonimă de Asigurări Generale în București

SEDIUL: STRADA SARINDAR, No. 2.

Capital Statuar Lei 4.000.000

Prima emisiune Lei 2.500.000. Vârșafi Lei 2.000000

ASIGURARI IN RAMURELE:

Incendiu, Viață, Grindină,

Transport și Accidente

Reprezentanța în București: STRADA DOAMNEI, No. 11.

BIBLIOTECA ROMÂNEASCĂ

ENCICLOPEDIA SOCEG

COSTIN-P

Povestirile lui Mihail Eminescu

(Făt-frumos din Iașimă, La aniversara, Cezara, Sărmanul Dionis)

Cu studii literare de MIHAIL DRAGOMIRESCU,
un portret și un indice rezumativ

No

BIBLIOTECA CULTURALĂ (autori români clasici)

PREȚUL

9-10

55

BANI

Pasta de dinți

HENȚIESCU

Cea mai igienică
și
antiseptică

CASA DE BANCA MARMOROSCH, BLANK & Comp.

BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI No. 8

Face tot felul de operațiuni de bancă

Anticipațiuni asupra valorilor în

depozit și ori ce transacțiuni financiare

Emisiuni de scrisori de credit asupra tuturilor piețelor
din Europa și America.

Studii Filosofice

ÎN ȘPECIAL:

Revistă pentru Cercetările de Psihologie

TEORETICE ȘI APLICATE LA:

ȘTIINȚA DREPTULUI, PEDAGOGIE ȘI SOCIOLOGIE

SUB DIRECȚIUNEA D-LUI

C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din București

REDACȚIA:

BUCUREȘTI. — BULEVARDUL FERDINAND, 55.

ABONAMENTUL ANUAL LEI 6.

Abonamentul anual cumulativ la „Studii
Filosofice” și „Noua Revistă Română”, 15 Lei.

Numerile apărute din *Noua Revistă Română*, seria veche se
găsesc de vânzare la Administrația revistei pe prețul de 60
bani numărul.